

Çeviren: Abdurrahman Aydın

Dibi delik, tahtası eksik hiçbir fıçı, benim gördüğüm,
tepesinden tırnağına bağı deşik biri gibi parçalanmış olamazdı.

Bacakları arasından sarkıyordu bağırsakları;
iç organları ortadaydı, yenilenlerden bok yapan murdar keseyle birlikte.
Onu görmek için olanca dikkatimi verince, bana baktı, göğsünü açtı elleriyle,

“Bak nasıl paralıyorum kendimi” dedi,

“Bak Muhammed de sakat edildi!

Önümde ağlayarak giden de Ali, çenesinden tepesine yüzü kesili.

(Dante, *Cehennem*, 28. Kanto: 22-31)

GİRİŞ

Yukarıdaki alıntı, *İlahi Komedya*'da İtalyan şair Dante'ye göre Muhammed Peygamber'in cehennemdeki yolculuğunu betimliyor. *Oryantalizm*'de, Dante'nin *Cehennemi*'ni tartışırken, Edward Said (1995: 68), Muhammed Peygamber'in Cehennem'in dokuz halkasından sekizincisinde bulunduğunu belirtir. Dante, Muhammed'e ulaşabilmek için “günahları daha alt düzeylerde olan insanların, kösnüllerin, açgözlülerin, pisboğazların, sapkınların, gazapla dolu olanların, müntehirlerin, kafirlerin buldukları halkalardan geçmek zorundadır” (a.g.y. 68). Cehennemin dibine giden yolda, yalnızca sahtekarlar ve hainler günah bakımından Muhammed'i geride bırakmışlardır (a.g.y. 58). Muhammed'in şeytani doğası biçimindeki algı veri kabul edildiğinde, ona yalnızca işkencelerin en korkuncu yapılabilir. Said (a.g.y. 68) Muhammed'in cezasının onun ebedi ve makul kaderi olmakla kalmayıp, aynı zamanda

olabilecek en tiksindirici türden bir ceza olduğunu da ekler. Dante'nin inanişına göre Muhammed, teolojik zirvelere düşkünlüğü ve bu zirveleri talep etmesi nedeniyle bu cezayı hak etmektedir. Ayrıca Muhammed'in amcasının oğlu Ali'nin de bu günahkarlar arasında olduğunu ve cezasını infaz eden zebaninin ona uygun gördüğü cezanın yüzünün ikiye yarılmış olduğunu hatırlatmakta fayda var (a.g.y.). Doğu dünyasından zuhur etmiş tarihsel figürler olarak bu ikisinin, uygarlaşmış dünyaya girmelerine asla izin verilmeyecek şeytanlardan, insan-altı varlıklardan başka bir şey olarak görölmelerine olanak yoktur. Muhammed, en iyi ihtimalle, cezayı hak eden bir sahte peygamber olarak görölmektedir.

Dante'nin Ali'ye yönelik işkenceyi çarpıcı bir biçimde betimlemesi, berbat işkence manzaralarını simgesel bir tarzda hatırlatır. Ne yazık ki böylesi işkenceler, günümüz dünyasında da şü ya da bu düzeye kadar gerçekleşmektedir. Yakın dönemde Ebu Gureyb ve Guantanamo hapishanelerindeki vahşî işkencelere tanıklık ettik. Mahkumlara yalnızca, yukarıda sözü edilen cezayı andıran fiziksel suistimaller uygulanmakla kalınmamış, ayrıca cinsel istismarda da bulunulmuştu. Ebu Gureyb'deki işkence olaylarından sızan fotoğraflar sodomi, tecavüz ve aşırı röntgencilik olaylarını açığa çıkardı. Ayrıca bu fotoğraflar, bu olaylarda yer alan faillerin, işkence etmenin kendilerine verdiği iktidardan zevk aldıklarını da gösteriyordu. Robert J. C. Young (1995: 98) sömürgeciliğin "yalnızca bir savaş ve yönetim makinesi olmakla kalmadığını, aynı zamanda arzu makinesi olduğunu" söylemektedir. Bu da bir soru doğurmaktadır: İşkence, bastırılmış arzunun yürürlüğe girmesine mi olanak tanır, yoksa başka türlü yüzeye çıkmasına izin verilmeyen sapıklığın belirli bir dünyada kabul edilebilir hale geldiği bir mekan sağlayarak yüzeye çıkmasına olanak tanımak suretiyle bizzat sapıklığa onay mı vermektedir? Bu yazıda, ister eski biçimi, isterse de emperyalizm olarak yeni biçimi söz konusu olsun, sömürgeciliğin kendisini ancak daimi şiddetle ayakta tutabileceğini ileri süreceğim ki sapıklık bu şiddetin hayati bir öğesidir. Ayrıca bu yazıda, Said'in *Oryantalizm*'de betimlediği haliyle, fethedilmesi ve uygarlaştırılması gereken bir yer olarak 'şeytani Doğu' repertuarında böylesi aşırı uygulamaların oynadığı rolü de inceleyeceğim. İlk olarak, bu işkencelerin neden icra edildiğiyle değil de mahkumlar üzerinde uygulanan belirli işkence yöntemlerinin seçiminin ardındaki nedeni açıklığa kavuşturmak amacıyla, çoğu Ebu Gureyb Hapishanesi'nde çekilmiş olan birkaç fotoğrafı ayrıntılı olarak ele alacağım.

11 EYLÜL SONRASI OLAYLARI: HOMO SACER VE İSTİSNA NOKTASI

ABD öncülüğündeki koalisyonun Afganistan ve Irak'ı işgalinden ve El Kaide üyesi ya da olası terörist oldukları iddia edilenlerin yakalanmasından sonra, dünyanın birçok yerinde, en görünürleri önce Guantanamo, ardından da Ebu Gureyb olan bir dizi hapisane yapıldı. Diane Marie Amann'ın ifadeleriyle:

Bir noktada, Guantanamo'daki tutukluların sayısı 700'e yaklaştı. Söylenenlere bakılırsa, bu tutuklular düzinelerce ülkeden geliyorlardı. Salıverilen bir tutuklunun iddialarına göre yaşları 11 ile 105 arasında değişiyordu. New York Times'a göre Guantanamo'daki ABD askeri hapisanesindeki 779 tutuklunun 600'ü transfer edildi ve burada 171 tutuklu kaldı (2005: 2088).

Mahkumların tam sayısı bilinmiyor; ölümler belgelenmediği gibi ölü sayısı konusunda da net bir şey yok. Fakat mahkumları üçüncü dünya ülkelerinde ve tarafsız bölgelerde alıkoymak, savaş esirleriyle ilgili düzenlemeleri de içeren Cenevre Sözleşmesi gibi altına imza atılmış uluslararası sözleşmelere uygun olmayan kimi prosedürleri mümkün hale getirmektedir. Irak'taki Ebu Gureyb hapisanesinden ve ABD'nin Guantanamo Körfezinde, Küba'daki deniz üssüne yerleştirilmiş olan tevkif tesisinden gelen korkunç fotoğraflar dünyayı şok etti ve insanları, yayınlanan fotoğrafların apaçık kıldığı vahşetin sebebine yönelik bir merakla baş başa bıraktı.^[1] Burada ayrıca, tarafsız bölge durumundaki Guantanamo'da ya da Bağdat yakınlarındaki kötü şöhretli Ebu Gureyb hapisanesinde olduğu üzere, bu vahşeti istisna mekanının mümkün kıldığını ileri süreceğim. Bağdat'ın 40 km batısındaki Ebu Gureyb, Irak'ın eski diktatörü Saddam Hüseyin döneminde, berbat ve korkunç yaşam koşulları altında işkence ve infazların yürütüldüğü bir yerdi. Bu istisna bölgesinde Homo Sacer üretiliyor. Agamben şunları söylüyor:

İstisna ilişkisi bir yasaklama ilişkisidir. Yasaklı kimse, gerçekte, basitçe hukukun dışına atılan ve hukukla ilgisiz kılınan biri değil, hukuk tarafından *terk edilen*, yani hayat ile hukukun, dışarısı ile içerisinin ayırt edilemediği eşikte çıplak ve tehditlere açık bir halde bırakılan biridir. (1998: 28).

Homo Sacer, kutsanmış ya da lanetlenmiş insan, hukuk tarafından yasaklanmış insandır; hukukun yargı yetkisinin dışında oluşu, kutsal insanı harcanabilir, öldürülebilir kılar. Ebu Gureyb'deki mahkumlar Homo Sacer'in somut örnekleri olmuşlardı ve onları insandan aşağı bir şey olarak damgalayan fiziksel istismar yoluyla icra edilen bir kıyım müstahaktılar. Mark

Bowden (2004: 37) şöyle yazıyor: “Böylesi işkencelerin açıkça toptan uygulandığı ve bir insan-dışlaştırma ile sadizm ikliminin köklendiği Ebu Gureyb’de öyle görünüyor ki fiziksel istismar rutin bir hal almıştır.” Fotoğraflar bir dizi işkence yöntemini açığa çıkarıyordu: Oral sekse zorlamak, eşcinsel tecavüz, makata cop sokulması, köpeklerle korkutulan kurbanlar, mahkumların üzerine fosforik asit dökmek, çıplak erkek mahkumlara zorla kadın iç çamaşırları giydirmek, mahkumları bağlayıp köpek gibi süründürmek, sırtlarına eşeğe biner gibi binilen mahkumlar, yaralı mahkumların dövülmüş ve çıplak bir halde bir piramit gibi üst üste istiflenmeleri ve bu işleri yapanların bu sırada kameraya poz veriyor olmaları.[2] Bütün fotoğraflarda görülen bir diğer şey de askerlerin hepsinin eldivenli olmaları, kurbanlara copların ya da başka şeylerin aracılığı olmaksızın dokunmadıklarıydı ki bu, kurbanların, uygarlaşmış olduğu varsayılanlar tarafından dokunulmaması gereken kirlenmiş bireyler, insan-altı varlıklar olduklarına yönelik bir işaretti.

Uygarlaşmış olanlar ile uygarlaşmamış olanlar arasındaki bariyer ayrıca dilin kullanımı aracılığıyla da yaratılır. Dora Apel, (2005: 92) “Öteki’nin insan-dışlaştırılması ve duygusal bakımdan da uzaksılaştırılması zorunluluğu kendisini dilde de gösterir. Naziler, Yahudiler hakkında konuşurken ‘parçalar’ diyorlardı; Amerikan askerleri Iraklı tutsaklar hakkında konuşurken ‘he’ ya da ‘she’ zamirlerini değil, ‘it’ zamirini kullanıyorlar. Diğer zamanlarda, Iraklılardan söz ederken ‘Hacılar’ (Hadjis) sözcüğünü kullanıyorlar” diyor. Hacı, Müslüman olarak hacca gitmiş kimseler için kullanılan bir sözcük; diğer durumlarda da yaşlıca bir kimseye saygılı bir biçimde hitap etmek üzere kullanılıyor (Al Kadry & Witt, 2009: 148); fakat bu durumda, aşağılayıcı bir biçimde, Iraklıların dinlerine ve cinsiyetlerine saygı duyulmadığının ifadesi olarak kullanılıyor. Nazi kampları üzerine kitabında Agamben (2002: 44-55), Homo Sacer’in nasıl da bir istisna uzamına yerleştiğini, bu uzamın ne yaşayanların ne de ölülerin dünyasına ait olduğunu ve insan olan ile insan olmayan arasındaki uzamı ortaya koyduğunu belirtiyordu. Agamben, böyle bir yerde, tutukluların, küçük düşürücü bir biçimde Dachau’daki eşekler, Stutthof’daki kötürümler, Neuengamme’deki develer ve Buchenwald’daki yorgun şeyhler olarak yaftalandıklarını eklemektedir. Ötekinin insan-dışlaştırılması süreci, bu türlü bir mezalimin suçluluk hissetmeksizin yürütülebilmesi açısından hayati bir önem taşımaktadır.

HOMO SACER: VİCDAN AZABI DUYMADAN ACI ÇEKTİRMEK

Bu acı verme yöntemlerinin Ebu Gureyb’deki faileri hiç pişmanlık sergilemiyorlardı. Bir

adamın başına geçirilmiş bir köpek tasmasıyla adamı sürükleyen ABD ordusu yedek askeri Lynndie England'ın ya da Iraklı tutuklu Manadel el-Cemadi'nin buza yatırılmış bedeniyle poz veren Sabrina Harman'ın durumlarında olduğu üzere, fotoğrafların çoğunda yüzlerinde bir gülümseme bulunuyordu. Keith Tester (2005: 140) şunları belirtiyor:

Sabrina Harman yalnızca kameraya bakmakla kalmıyor; ayrıca kendisiyle özdeşleşen herkese bakıyor ve bakışı ile gülümsemesi aracılığıyla, fotoğrafa bakan herkesi adeta kendisiyle bir tür bir beraberlik ilişkisine girmeye zorluyor. Fotoğraflar, şiddetin kıkırdama ile yer değiştirdiği bir güç draması sunuyor. Bu bakımdan fotoğraflar şok edici, çünkü biz-grubuyla özdeşleşen herkesi içeren bir suç ortaklığı öneriyorlar.

Bu durumda, seyirciler onun meslektaşları [bu konuya bu metnin ilerleyen kısımlarında geri döneceğim] halini almaktadır; izleyiciler fotoğraflardaki ölümlerle değil onunla özdeşleşeceklerdir. Yabancılar olarak, istemeyerek England ile Harman'ın yarattığı dünyaya davet ediliyoruz. Ölü bedenlerle poz verme durumları, ABD ordusunun saldırı timinin El Kaide'ye yönelik olduğu ileri sürülen bir saldırısı sonrasında Afganistan'da da görülmüştü. Timin üyeleri ölümlerle fotoğraf çekirmiş, ardından da bunları hatıra olarak saklamışlardı.[3] Her iki durumda da England ile Harman'ın, Ebu Gureyb hapisanesinde çekilmiş fotoğrafları hatıra olarak teşhir etmekten bir hayli gurur duydukları görülüyor; kurbanlarına verdikleri ıstıraba kayıtsız oldukları da. Muhammed G. Alkadry ve Matthew T. Witt'e (2009: 136) göre:

Olan bitene ilişkin kurbanların ve faillerin anlatımları o kadar çarpıcı bir biçimde birbirine benziyor ki biri kurban tarafından, öbürü ise fail tarafından anlatılan iki ayrı hikâyeye söz konusu değil. Kurbanlar cinsel ve fiziksel istismar, cinsel taciz, tecavüz, kendilerine hayvan gibi davranılması (kurbanlara havlama emri vermek, tasma bağlayarak emeklemeye zorlamak) ve dinsel sembollerini ile kutsallıklarının aşağılanması gibi tutarlı temalarla örülmüş pek çok işkence çeşidini betimlerken, failler de soğukkanlı bir biçimde aynı şeyleri anlatıyor ve çoğu durumda suçları konusunda tam bir umursamazlık sergiliyorlardı.

Umursamazlık ve vicdan azabı yokluğu, fotoğraflara ilştirilmiş açıklamalarda ve daha sonra Taguba raporunda [4] belgelenen tanıklıklarda da görülüyor. Bowden (2004: 38) işkencecilerin yüzündeki gülümsemelerin yalnızca bir ahlaki yargı eksikliğine işaret etmekle kalmadığını, aynı zamanda bu askerlerin yaptıkları şeyi yapma haklarının olduğu hissine sahip olduklarını da gösterdiğini belirtmektedir. Ebu Gureyb'de de görevlendirilmiş olan uzman çavuş Roman

Krol, CNN'den Paula Zahn'a verdiği bir röportajda, kendi tepkisini sorgulayıp Şunu söylüyordu: "Tek kelimeyle aldırıŐsızlık" (Alkadry & Witt, 2009: 139). Daha da ötesi, Alkadry ile Witt (2009: 136-137), Araplar ile Müslümanlar uygarlaşmamış ötekiler addedildikleri için, ABD'de de bunların medeni hakları ile insan haklarının ihlal ve istismarının daha kabul edilebilir bir hal aldığını ve askerlerin de "işkencenin kabul edilebilir olduğu, kurbanlarının lüzumsuz iblisler olduğu hissiyle dolu olduklarını" belirtmektedirler.

Dahası, Hollywood da Arap'ın insan-dıŐılaŐtırılması hususunda uzun bir geleneğe sahiptir. Jack Shaheen (2008: XI) Arapların "Hollywood tarihindeki en habis grup olduğunu" ileri sürer ve Şeytani Arap Őablonlarının Hollywood'da yüzyıldan fazla bir zaman boyunca varlığını sürdürmüŐ olduğunu belirtir. Shaheen (2009: 8), 1896'dan beri, filmlerdeki Arapların çoğunlukla "uygarlaşmamış Batılıları terörize etmeye meyilli Halk DüŐmanı - acımasız, kalpsiz, uygarlaşmamış din fanatiği, para delisi *ötekiler*" olarak sunulduklarını söylüyor. Bu imgeler ve Őablonlar günümüzde de varlığını muhafaza etmektedir. Ebu Gureyb ile Guantanamo'da gördüklerimizin meŐrulaŐmasında bu türlü temsillerin de kısmi bir payı bulunmaktadır. Bir ABD askeri olan Ken Davis, tavsiye istediğinde, "... Irak'taki bir niŐancı olarak, ilk gün kuralları gereği Ken Davis'e, düŐmana benzeyen her Şeyi vurması söylenmiŐ. Davis, orada her Şeyin düŐmana benzediğini belirtiyor" (Kennedy, 2007).

Bir başka olay da Şu biçimde:

12 Mart 2006'da, bir başka Hacı Kız -on beŐ yaŐındaki Abeer Kasım Hamza- Irak Mahmudiye'deki askeri bir kontrol noktasında ABD askerleri tarafından haftalarca röntgenlendikten ve cinsel tacize uğradıktan sonra, Hadji Girl (Hacı Kız) Őarkısındaki [Youtube'da yayınlanan bu Őarkı Iraklı bir kız çocuğu ile erkek kardeŐlerinin sırf zevk için öldürölmelerini anlatıyor] küçük kız kardeŐten bile daha kötü bir kaderle yüz yüze geldi. 4. Piyade Tümeni'ne bağlı 502. Piyade Alayı'ndan askerler, isyancıları aradıkları gerekçesiyle Abeer'in yaŐadıđı eve saldırdılar ve Abeer'i annesinden, babasından ve küçük kız kardeŐinden koparıp aldılar. Abeer'e defalarca tecavüz ettikten sonra, küçük bedenini ateŐe verdiler, ailesinin diğer üyelerini silahla öldürerek çıkıp gittiler. Abeer ve ailesi, akrabaları tarafından herhangi bir cenaze töreni yapılmaksızın gömüldü (Al Kadry & Witt, 2009: 148).

Washington Post'a verdiği bir röportajda, Green Şunu söylüyordu: "Irak'a insanları öldürmek için gittim" (Sengupta, 2010). Ayrıca ekliyordu: "Evlere baskın yapma tatbikatları yaptığımız

eğitimlerde belki bir milyon kere yaptığım şeydi bu. Yalnızca hedefleri yok etmekte bu.” Ona göre Irak’ta “insanları öldürmek karıncaları ezmek gibi bir şeydi” (Sengupta, 2010). Hedefler harcanabilir insan-altı varlıklardı. İstismar, kimi durumlarda bir kurban ritüeline benzer bir hal alıyordu; kurbanlaştırılmış mahkumlara yönelen işkencenin ritüelleştirilmesi, yapılanlardan ötürü vicdan azabı duyulmasını da ortadan kaldırıyordu ki bu, resimlerde apaçık görünmektedir. Ebu Gureyb ile Guantanamo bu türlü ‘kurban’ları mümkün hale getiriyordu. Ek olarak, Tester (2005: 138), Ebu Gureyb fotoğraflarının, failerin kendi kurbanlarında ortaya çıkardıkları aşağılanmaya büsbütün kayıtsız olduklarını gösterdiğini, bunun nedeninin de Manişt bir düzen içinde vuku bulan bir işleyle, mahkumların uygarlaşmış dünyadan dışlanmış olmaları olduğunu ileri sürmektedir.

İşgal edilmiş ya da tarafsız bölgelerde hapisaneler yapmak, istisna mekanlarının var olmasına olanak tanımaktadır; bu mekanda, yaşamaya değer olanlar ile feda edilebilir olanlar arasındaki sınırlar açıkça tanımlanmıştır ve bu da işkence kurbanlarının aşağılanmasına ya da çektikleri acılara kayıtsızlığı beraberinde getirmektedir. Nancy E. Snow (2009: 559), Guantanamo’da olduğu gibi mahkumlara üniforma ve yüzlerini kapatan kukuletalar giydirmenin, bireylerin insan-dışlaştırılması sürecine kimliklerinin ellerinden alınmasını da eklediğini ileri sürmektedir; dahası siyah kukuletalar bu figürlerin insanlığını maskelerken, kurbanla göz temasından kaçınmak da kurbanın duygularının ya da acılarının serimlenmesi olasılığını da iptal etmektedir. Tester (2005: 139) şunu da not düşüyordu: Irak işgalinin başından beri koalisyon güçleri, yalnızca ölüyken görünür olan görünmez bir düşmanla savaşan aktörler durumundaydılar. Bu, cesetlerin yanında poz veren askerlerin sayısız fotoğrafının nedenini de açıklamaktadır. Bu askerlere göre, en makbul Arap ya da Müslüman, ölü olandır. Mahkumlar, işkencecinin gözleri önünde mastürbasyon yapmaya zorlandıklarında, ereksiyon daha fazla aşağılanmanın dayanağı haline gelmekte ve bu da özellikle de madun kimsenin görünmez Oryantal uzamdaki performansını görünür kılıp da görmelerine izin verilmeyenlerin gözlerinin maskelenmesi yoluyla biçimsel bir görünmezlik yarattığında son derece etkileyici bir aşağılanma yaratmaktadır (Mirzoeff, 2006: 25-26). Medyada bir hayli dolaşıma giren fotoğraflardan biri Lynndie England’ı, parmaklarını başlarına kukuleta geçirilmiş ve mastürbasyona zorlanan tutuklulara bir silah gibi doğrultmuşken gösteriyordu; ağzında sigarası ve yüzünde alaycı bir gülümsemeye.[5] Bir başka fotoğrafta England, erkek bir Iraklı tutukluyu bir köpek tasmasıyla tutarken görülüyordu. Neredeyse bütün kurbanların başına kukuleta geçirilmişti (Snow, 2009: 555). Apel (2005: 92) kukuletanın yalnızca kurbanın yön duygusunu yitirmesine neden olmakla kalmadığını, ayrıca “fail açısından kurbanın

insanlığını sildiğini ve bir özneyi bir nesneye dönüştürmeyi kolaylaştırdığını” belirtmektedir. Young (1995: 173) sömürgeciliğin sömürgeleştirilende bir yanıt ortaya çıkarma girişimi içinde şiddet eylemleriyle başladığı ve bu şiddeti sürekli kıldığı saptamasını yapıyordu; fakat mevcut örnekte yüzün ve gözlerin maskeyle kapatılması kurbandan bir tepki beklemiyor, basitçe, aşağılanmanın ve yenilginin tanınmasını ve teslimiyeti talep ediyor.

Ebu Gureyb'de Başına Kukuleta Geçirilmiş Bir Iraklı

Yukarıdaki fotoğraf, “Ebu Gureyb’in kukuletalı figürü” olarak biliniyor.^[6] Kimilerinin korkuluk olarak bahsettiği, güç bela dengede duran karton bir kutu üzerindeki bu kukuletalı figür, Ebu Gureyb hapishanesinde gerçekleşen vahşeti simgeleyen ikonik bir fotoğrafa dönüşmüş durumda. Penisine, el ve ayak parmaklarına kablolar bağlanmış olan bir figürü gösteren bu fotoğrafla ilgili olarak, kablolardan elektrik akımının geçtiği ve kukuletalı kimsenin elektrik akımına kapılarak ölmek istemiyorsa dengesini korumak zorunda olduğu yorumları yapıldı, fakat bu doğru değildi. Kafasına kukuleta geçirilmiş karaktere zorla giydirilmiş olan biniş ya da paçavra, yalnızca günahkarlığa işaret etmekle kalmıyor, ayrıca geçmiş bir dönemi anımsatıyor ki bu da söz konusu karakterin dünyasının bir geriye dönüklük olarak inşa edildiği anlamına geliyor (Snow, 2009: 555). Kukuletalı figürün kolları yanlara doğru uzanmış ve Steven C. Caton’ın (2006: 120) belirttiği gibi, “sanki çarmıha geriliyormuş gibi, arkalarından

demir parmaklıklara bağlanmış ya da avuç içleri öne bakacak şekilde kolları yana doğru açılmış mahkumların sunduğu imgenin bir Mesih figürünü sembolize ettiği tartışma götürmeyecek kadar açıktır.” Daha da ötesi, kukuletalı figürün kolları öylesine birilerini kucaklayacak gibi açılmış olmasına karşın, birilerini kucaklamak üzere seğırtmesine olanak yok. Apel (2005: 91) bu incitilmiş ve utandırılmış Mesihvari varlıkta hem sefilliğin hem de teslimiyetin işaretlerini görmektedir: “Modern bir şehitlik sembolü”. Kukuletalı figür Homo Sacer’in mükemmel bir örneğidir. Yasaklanmış ve ölüme terk edilmiştir. Ebu Gureyb’den gizlice çıkarılan ve Iraklı bir kadın tutuklu olan Nour’un yazdığı sanılan, hem erkek hem de kadın tutuklulara yönelik tecavüz ve istismarları nakleden bir mektupta hapishanenin bombalanması için dualar eden ifadelerle şunlar yazılıydı: “Hepimiz şehitlik için hazırlanıyoruz. Özgürlük uğruna ölüm, onursuz ve haysiyetsiz bir yaşamdan daha değerlidir” (Caton, 2006: 120). Hepsi feda olmaya hazır Homo Sacer durumundaydılar.

Her iki hapishaneden de fotoğrafların çeşitli ortamlarda yayılmasından bu yana epeyce şey yazıldı. Kapsamlı işkence yöntemlerinin ve bunların fotoğraflanmasının nedenlerini anlamaya çalışan pek çok teori atıldı ortaya. Kimileri, bunun standart bir uygulama olmadığını, birkaç kendini bilmez işi olduğunu vurgulayarak birkaç çürük elmadan söz etti. Stjepan G. Mestrovic (2006: 5) şunu sorguluyordu:

Nasıl oluyor da bu dünyada bambaşka yerlerdeki bambaşka askerler her şeye nüfuz eden bir istismar politikasının mimarı olabiliyorlar? Bu çelişki devletin çürük elma teorisine karşı bozulmuş elma bahçesi olarak adlandırılabilen bir şeyi destekleyen olguları çıkarmakla çözülebilecek bir çelişki değildir.

İstismarın kendisi, birkaç hadiseyle ya da birkaç kişinin edimleriyle sınırlı kalmıyordu; aksine planlı bir stratejiydi ve askerler basitçe emirleri uyguluyorlardı. Mahkumların istismar edilmesi, mekanın istisna niteliğinden ve Arap ve/ya Müslüman tutukluların Homo Sacer statüsüne indirgenmiş olmasından kaynaklanıyordu. Bunlardan ikincisi, yüzyıllar içerisinde, şeytani Doğu imgelerinden müteşekkil bir repertuar tarafından kısmen oluşturulmuş bir tin aracılığıyla da doğrulanmaktadır ki bu tin, bu türlü vahşetlere göz yummakta ve hatta izin vermektedir. Ayrıca sömürgeci ya da emperyalist uygulamalar, toprağı ve insanları tam bir denetim altına alabilmek için, bir insan-dışlaştırma ve alçaltma aracılığıyla bu insanlara ve topraklara yönelttikleri şiddet yoluyla kendilerini tescil ederler (Young, 1995: 173).

DOĞU: SEKS DÜŞKÜNLÜĞÜNE İLİŞKİN BİR GRUP FANTEZİSİ

Batı tını içerisinde Doğu ve özellikle de Arap dünyası, sapık karakterlerin ikamet ettiği “canlı bir eşcinsellik dünyasıdır” (Said, 1995: 103). Ebu Gureyb’de ve Guantanamo’da gördüğümüz işkence türünün sapık cinsel edimlere yönelmesi, doğunun cinsel anormallik ile bağnaz davranışların yan yana olduğu bir yer olması biçimindeki kanıyı daha da öne çıkarmaktadır; varsayılan cinsel sapıklık fantastik doğu imgelerini tatmin etmek üzere devreye sokulurken bastırılmış cinsellik ve hayâya ilişkin algı da ihlali getirmektedir. Young (1995: 97) on dokuzuncu yüzyıldan bu yana ırk ile cinsellik arasında bir bağlantının geliştirilmiş olduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlantı, “siyahlığı [argümanın selameti açısından burada siyahlık Avrupalı beyaz olmayan olarak düşünölmelidir]^[7] çekici fakat tehlikeli, açıkça bereketli fakat doğurganlığı tehdit eden bir cinsellik olarak kodlayan kültürel steryotiplerden türetilmektedir.” Dahası bu arzudan fantezi gelişmektedir. Aynı biçimde, bu fantezi dünyası, kendisinin geriye dönöklüğünün vurgulanması ve sömürgeciliğin uygarlaşmış bir düzeni geçerlileştirme misyonuyla, buradan da tutuklular üzerindeki sadist uygulamalarla denetim altına alınmak zorundadır. *Oryantalizm*’de Said (1995: 63) oryantal tertibin önce, kadim uygarlıklara ilişkin masalsı düzeyde zengin ve bunun yanı sıra canavarlar ve kontrolsüz arzularla dolu bir dünya imgesi uyandırdığını, Avrupalının imgelemine besleyen bir imgeler repertuarı oluşturduğunu belirtmektedir. Hapishane ortamı, bu çapraşıklığın sergilenebileceği ve imgelemin uygulanacağı bir uzam sağlar; hapishane, cinsel fantezilerin gerçekleştirilebileceği, dünyadan saklanmış bir istisna mekanıdır. *Doğu*, ilk elde bir peygamberler, iblisler ve cinsel sapıklar dünyasıdır. Said (1995: 108) şunları söylüyor: “Bu çağdaş Oryantalist tutumlar, basını ve popüler şuurunu beslemektedir; örneğin Araplar deve binicileri, terörist, kanca burunlu, rüşvet yiyen zamparalar olarak düşünölmektedir; hak etmedikleri bir zenginlikle uygarlık karşısında tahkir edici bir konumu işgal etmektedirler.” Zayıf mazeretlere karşın bu kanılar, mahkumlara uygulanan işkenceleri meşrulaştırmak üzere kullanılabilir durumdadır. Dahası, mahkumları cinsel açıdan sapkın işkence biçimlerine maruz bırakmak, bu türlü pratikleri barındırdığı varsayılan Doğu’dan intikam almanın da bir biçimidir. Ek olarak, bu fanteziler Batılıların zihninde uzun zamandan beri yer almaktadır ve Doğu, bu fantezileri edimselleştirmek için mükemmel yer konumundadır.

Felix Guattari ile Gilles Deleuze (2004: 32) *Anti-Oedipus*’ta sapıklığın bastırılmış bir Oedipus kompleksinin genişlemesi olduğunu ileri sürüyorlar ki bu sapıklık, bir bireyin arzularından ziyade bir grup fantezisinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca şunu ekliyorlar: “Arzu ihtiyaçlar

tarafından desteklenmez, hatta tam tersi geçerlidir: İhtiyaçlar arzudan türetilir; arzunun ürettiği gerçeğin içindeki ters/sahte ürünlerdir” (Deleuze & Guattari, 2004: 28). Ayrıca Deleuze ve Guattari'ye göre (2004: 320), fantezi neredeyse daima bütün bir grubu kapsamaktadır. Mevcut durumda, ister orada olmak yoluyla, isterse de daha sonra fotoğrafları meslektaşlarla paylaşmak yoluyla vahşette yer almak ya da bu vahşete ortak olmak, bu grup fantezisinin kimi edimselleşme hallerini oluşturur. Deleuze ve Guattari (2004: 195) ayrıca şunu ileri sürmektedir:

Oedipus gerçekte bir sınır ya da yerinden edilmiş bir temsil edilendir, fakat bu öylesine kesin bir biçim ve tarzda gerçekleşir ki grubun her bir üyesi, hiçbir konumu işgal etmeksizin ya bu yanda ya da diğer yandadır. ... Oedipus'un varolmasını sağlayan şey sömürgeleştirmedir, fakat ne ise o olarak dikkate alınan bir Oedipus, bu ilkelerin kendi toplumsal üretimleri üzerinde denetimden yoksun oldukları varsayıldığı müddetçe, saf bir baskılamadır.

Ebu Gureyb'in ve Guantanamo'nun sınırları içinde, askerler yalnızca bu grup fantezisini edimselleştirme olanağı bulmakla kalmamış, ayrıca bu 'ilkeleri' kendi toplumsal üretimlerinin denetiminden de yoksun bırakmışlardır. Dahası, bu yoksun bırakma durumu, herkesin kapsanabileceği bir fantezi halini vurgulayarak, grubun paylaşabileceği fotoğraflarla belgelenmelidir. Young (1995: 171) arzunun, baskılayıcı bir toplumsal yapıdan kaynaklanan kapana kısılmış akışının, sömürge durumunda ortaya çıkma potansiyelinin bulunduğunu ve bunun da bu durumun normal bir toplumsal deneyim olarak varolmasına olanak tanıdığını ileri sürmektedir.

ABD ordusu askerlerinin gerek basına söyledikleri, gerekse de sorgu ifadeleri, yalnızca herhangi bir pişmanlık ya da vicdan azabı duymadıklarını göstermekle kalmıyor; aynı zamanda insanlık normları olarak kabul edilen davranışların dışında davranışlar sergilemiş olduklarının farkında olmadıklarını da gösteriyordu. Onlara göre bunlar, insan değil, öldürülmeleri gereken insan-altı varlıklardı. Ebu Gureyb'deki işkence yöntemleri kimi açılardan sömürgeleştirilenin sömürgecinin oryantal fantezileri doğrultusunda yeniden inşa edilme tarzlarını; sömürgeleştirilen öznenin sömürgecinin algı steryotipleri içerisinde yeni bir coğrafi uzama ve işkencecinin kolektif algı-bilinç sistemine yeniden kaydedilmesini andırmaktadır. Daha da ötesi, istisna mekanı baskılanmış arzuların da izin verilebilir olduğu yerdir.

SAPIK DOĞU YENİDEN SAHNEDE

Ebu Gureyb'de en çok uygulanan işkence yöntemlerinden birinin sodomi olması elbette rastlantı değil. Nicholas Mirzoeff (2006: 35) bu vakada sodomiye salt düşmandan kaynaklanan bir sapkınlık olarak görmez; ona göre daha ziyade Batılı söylemin Müslümanların kulampa oldukları biçimindeki eski inanışının yeniden doğrulanması söz konusudur. Ebu Gureyb'de vuku bulan vahşi cinsel eylemlerin görsel olarak belgelenmesi bir zorunluluk halini almaktadır; aynı anda hem pornografiyi anıştıran bir zevk türünün kapısını aralamakta, hem de emperyalist bedenin madun beden üzerindeki zaferini simgelemektedir. Mirzoeff (2006: 26), "emperyal bedenin en iyi temsilinin pornografik olduğunu ve bu bedenin kendisini pornografik iktidar senaryoları içerisinde eyleyken anlayabildiğini" ileri sürmektedir. Madunun iktidarın bu diktası içerisinde eylemekten başka seçeneği yoktur; beden insan-dışlaştırılmak üzere işletilmektedir. Mirzoeff (2006: 28) dikkatini bir başka fotoğrafa yönelterek şunları ekliyordu:

Charles Graner ile Lynndie England'ın sodomitik bir tutuklular yığınının arkasında, birbiriyle çıkmakta olan bir çift gibi poz verdikleri fotoğraf, bir sapıklık hatırası değil, zorunlu olarak eşcinsel-olmayan ve beyaz olan emperyal bedenin, imparatorluğun nesnesi durumundaki karışık sodomitik kitlede cisim bulmuş gösteride sahne alışdır.

Gösteri sömürgeci ya da empirik arzunun kutlanmasına yardım eder, "Batılının hızla üreyip yayılan fantezilerinin [bir sonucu olan Doğulunun] doğurgan imgesidir" (Young, 1995: 98). Fakat fotoğrafların istisna mekanının sınırları içinde paylaşılması öngörülmüştü; çeşitli medya ortamlarında yayılmasına niyetlenilmemişti. Apel (2005: 92) şunu belirtiyor:

Ebu Gureyb'den gelen kompakt diskler, videolar ve dijital görüntüler kartpostalların rolünü oynuyordu ve yalnızca Amerikan askeri personeli ile bunların aile ve arkadaşlarından oluşan topluluk içerisinde dolaşması amaçlanmıştı. Resimler, askerlerin, kurbanların gaddarca davranılmış ve çıplak bedenlerine 'bakma', hatta cesetlerle poz verme hakkının bulunduğunu kabul ettirip pekiştirirken, kukuletalar ve diğer küçük düşürme biçimleri aracılığıyla tutukluların 'bakışını' yok ediyordu. Ayrıca fotoğraflar, bir yandan hatıra işlevi görürken bir yandan da bu hatıraya bir utancı ilave etme amacını gütmekteydi. Cinsel içerikli şiddetin gerilim ve heyecanı örtülmemiş, aksine açık kılınmıştı: İşkenceye ve tutukluların cinsel istismarına ilişkin fotoğraflar ve videolar ile birbirleriyle sevişen Amerikalı askerlerin

görüntüleri aynı kitabın farklı sayfaları gibi bir görünüm sunmaktaydı.

Utanmasız Doğu biçimindeki erotik fantezi gerçek halini almış ve ABD askerlerinin veyahut ihtiyat teşkilatı üyelerinin birbirleri arasındaki cinsel münasebetlerin uyarısına dönüşmüştü. Fotoğraflar, aynı anda hem gizemli olduğu sanılan ve yine de sapkın olarak kodlanan Doğu'ya bir bakış imkânı sunuyor, hem de steryotipleri onaylıyordu; birkaç kişi için dünyanın örtüsü arzulanmaya açılmıştı. Askerler, kendi meslektaşları için tadını çıkaracakları bir dikiz şov sunmuştu. Apel (2005: 92) şunu ekliyor: "İşkence senaryolarının pornografik işlevi, daha geniş bir politik işleve hizmet etmektedir." Arapları ve Müslümanları "ayrışmamış bir yığın" olarak inşa etmek, toptan uygulanan bir insan-dışılaştırma sürecinin bir parçasıdır ve böylelikle de yoğun acıya neden olmanın hazzını daha vaat edici kılmaktadır. Apel'e göre (2005: 92) askerler bir gösteriyi yönetmekteydiler ve şov, şehvet düşkünü Doğu imgelerine uygun olmalıydı. Fakat yine de onların mantığına göre bu Doğu dünyası alt edilmelidir. Aşağılamak, itaat ettirmek ve bir gösteri sunmak üzere kullanılan şey ise cinselliği. Arap ve/ya Müslüman mahkumlar, kendi seyircilerinin önünde rol yapmak ve soyunmak zorundaydılar. Kurbanlar seyirciler önünde bireysel olarak ya da grup halinde çıplak görünmeye zorlandıklarında, hayânın simgesi olan ve genellikle Müslüman Doğu ile birleştirilen peçe de simgesel olarak yerinden edilmiş oluyordu ki bu durum, "bölgesel yayılmaya yönelik sınırsız iştahıyla birlikte" (Young, 1995: 98) sömürgecilerin arzu makinesinin bir genişlemesine tekabül etmektedir. Ayrıca kadın tutuklulara yönelik tecavüz vakaları da söz konusuydu ki bunlar, daha önce sözünü ettiğim Nour'un hapisneden gizlice çıkarılan mektubuna ve kimi mahkumların yakın zamanda tanıklıklarına başvurulana kadar belgelenmiş değillerdi.

Mirzoeff (2006: 27) ayrıca şunu belirtiyor: "Ebu Gureyb'deki işkencenin gizemi bu bakımdan yalnızca belirli aktörlerin bakma ve görülecek olanı yaratma iznine sahip olduğu küresel iktidarın erotizminin bir temsili olması." Çekilen fotoğraflar failer için bir eğlenceydi ve medya aracılığıyla yayılmasına hiç de niyetlenilmemişti. Esasında bu fotoğraflar, bu süper gücün ötekilerin onurunu kırabileceğinin birer kanıtı olarak çekilmişlerdi. Arshin Adib-Moghaddam (2007: 25) bu türlü edimlerin yalnızca bir ülkenin nefret edilmeye alışılmış düşmanlarını aşağılama amacını gütmekle kalmadıklarını, ayrıca "arzu tarafından harekete geçirilen, tutkusu bakımından bütüncül, ahlaksız bir iktidarın nesnesine tecavüz etmek üzere onu kadınlaştıran bir iktidar tipinin" sonucu olduğunu söylemektedir. Erkeği kadınlaştırmak yalnızca bireyi aşağılamakla kalan bir taktik değildir, bir kişiyi kişi-olmayan kılmak üzere de

buna başvurulmaktadır. Bu “madunlaştırılmış, nesneleştirilmiş kadının mazoşistçe teslimiyetine yönelik bir talebin eşlik ettiği apriori sadistik bir tahakkümdür” (Young, 1995: 108). Temelde ataerkil olan ve eril ile dişil rollerin tanımlanmış ve bu husustaki beklentilerin de netleştirilmiş olduğu Arap kültürü içinde, erkeği kadınlaştırmak aşırı derecede aşağılayıcı bir şey olarak görülmektedir. Bu taktikler, kurbanlardan zorla itiraflar almak ya da ABD ordusunun deyimiyle tutukluyu yumuşatmak için kullanılıyordu. Kadınlara tecavüz etmek, özellikle de aile onurunun kadına bağlı olduğu bir kültürde, erkekleri aşağılamanın bir başka yoluyla, çünkü kadınları korumak hususunda tam bir çaresizlik hissediyorlardı.[8] Fotoğrafların çekilmesinin iki nedeni vardı: İlkin kendi aralarında böbürlenmek için kullanılacak ve kazanılmış olan ‘hatıraları’ belgelemek, ikinci olarak da bu fotoğrafları mahkumların ailelerine ya da topluma göstermek biçimindeki tehditle bizzat mahkumlara karşı birer silah olarak kullanmak. Dahası, “Bu inanç, bu türlü sadizmin ve aşağılamanın köklü bir biçimde siyasi olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Seyirci [mevcut durumda, kendisine bakma ayrıcalığı bahşedilmiş olan kişi], siyasal ve kültürel bir hiyerarşinin muhafazası bağlamında, mağrur işkencecilerle özdeşleşmeye eğilim göstermektedir” (Apel, 2005: 89). Young, başka herkesin hiyerarşik bir skala içerisinde yer aldığı bu algı içinde Beyaz Avrupalı erkeğin en üstte yer aldığını belirtmektedir (Young, 1995: 94). Irk, cins ayrımı aracılığıyla tanımlanmakta ve “en uygarlaşmış olanların en tepede, hiçbir şeye sahip olmayanların ‘ilkeller’- ise en altta yer aldığı bir kültürel üst üste sistemi üzerine bir ırksal hiyerarşi tesis edilmektedir. ... Avrupa kültürü ve günümüzde onun yerini almış bulunan ABD, hegemonyasıyla birlikte, kendisini bir skalanın en tepesine yerleştirerek tanımlamakta ve bütün diğer toplumlar ile toplum içindeki grupları bu skala aracılığıyla yargılamaktadır” (Young, 1995: 94). Erkeği kadınlaştırmak ya da istismara maruz bırakmak ve kadını da hem istismar edip hem nesneleştirmek, bir ırkın ikili bir biçimde madunlaştırılması ve kurbanların aşağılanmasının bütüncülleştirilmesidir.

SONUÇ

18 Nisan 2012’de, The Los Angeles Times, 82. hava indirme bölümünden askerlerin Afganistan’da ölü ve parçalanmış bedenlerle çekilmiş fotoğraflarını yayınladı (Latimes.com, 2012). Yazı, bir yandan cesetleri ve beden parçalarını gözetlerken bir yandan da pis pis sırtmakta olan paraşütçülerin eylemlerini ‘korkunç’ olarak tarif ediyordu. Bu, Arap’ın ya da bu durum içinde Müslüman’ın yalnızca ölüyken görünebilir olduğunu yeniden ileri süren bir hale işaret ediyordu. Bu askerlerin kimi arkadaşlarını kaybetmiş olmaları anlaşılabilir bir durum

olsa da cesetlerin yanında poz vermek ya da ölü düşman bedenini ve bu bedenin parçalarını teşhir etmek, bir kimsenin bir yerde bulunmuş olduğunu doğrulayabileceği bir tarzda egzotik bir diyardan hatıra toplamasına yakın bir edimdir. Beden parçaları, ötekinin hakkından gelinmiş bedeninden toplanmış andaçların amblemi durumundadır; söz konusu beden tam olarak insan değildir ve şimdi de parçalar halinde nesneleştirilmiş durumdadır. Öbür taraftan, Ebu Gureyb ve Guantanamo'da gördüğümüz işkence yöntemleri, nesneleştirilmiş bir beden üzerinde kimi uygulamalara giden birkaç dengesiz askerin eylemleri olarak açıklanamaz; burada söz konusu olan, bir ölçüde, sapıklığın ve şeytani olanın mekanı ve ayrıca bastırılmış sömürgeci arzunun gerçekleşme olanağını bulduğu bir yer olarak Doğu'ya ilişkin bir imgeler repertuarı tarafından meşrulaştırılan ve onay-izin verilmiş bir işkence formudur.

*Bu yazı ilk olarak şurada yayınlanmıştır: Nashef, Hania. "Abu Ghraib and Beyond: Torture as an Extension of the Desiring Machine." *Altre Modernità* [Online], 0.8 (2012): 79-93. Web. 18 Nov. 2015

^[1] Daha fazla bilgi için bkz.

<http://topics.nytimes.com/top/news/national/usstatesterritoriesandpossessions/guantanamobaynavalbasecuba/index.html>

^[2] Daha fazla bilgi için bkz.

http://www.nytimes.com/2005/01/12/international/12abuse.html?_r=2. Ayrıca bkz. Ebu Gureyb Üzerine Taguba Raporu: http://www.npr.org/iraq/2004/prison_abuse_report.pdf

^[3] Daha fazla bilgi için bkz. <http://www.guardian.co.uk/world/2011/mar/21/usarmy-kill-team-afghanistan-posed-pictures-murdered-civilians>

^[4] Taguba Raporu ile ilgili daha fazla bilgi için

bkz. http://www.npr.org/iraq/2004/prison_abuse_report.pdf

^[5] Fotoğrafı şuradan görebilirsiniz: http://axisoflogic.com/artman/publish/Article_63513.shtml

^[6] Kukuletalı adamın, şimdi Ürdün’de ikamet etmekte olan Ali el Qaisi olduğu sanılıyor.

^[7] Young (1995: 101) şunu belirtiyor: “Monogenetik argüman, Kitab-ı Mukaddes’te de ileri sürüldüğü üzere, farklı insan ırklarının tek bir kaynaktan geldiğini ileri sürüyordu ki bu argümana göre ırksal farklılıklar bir dejenerasyon aracılığıyla açıklanmaktaydı. Bu, insanın saf kökeninin beyaz erkek -her şeyin ölçüsü ve anlamı olan şu tümel- olduğu ve bütün diğer formların, bu idealin toplumsal cinsiyet ya da coğrafya -ya da ikisi birden- nedeniyle bozulmuş hallerini teşkil ediyordu.”

^[8] Taguba Raporu Nour’un mektubunun içeriğinin isabetli olduğunu belirterek mektubu doğruluyordu. Hapishaneden çıktıktan sonra Nour’un izine bir daha rastlanmadı. ABD askerlerinden biri tarafından hamile bırakılmış olduğuna inanılıyordu ki muhtemelen bu, onun ailesi için büyük bir utanç kaynağına dönüşmüştü. Muhtemelen ailesi tarafından öldürülmüştür.

KAYNAKÇA

Adib-Moghaddam A. , 2007, “Abu Ghraib and Insaniyat,” Monthly Review 59: 7, pp. 20-36.

Agamben G., 1998, Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life, trans. D. Heller- Roazan, Standford University Press, (CA).

Agamben G., 2002, Remnants of Auschwitz: The Witness and the Archive, trans. D. Heller- Roazan. Zone Books, (NY).

Alighieri D., 1980, Inferno, trans. A. Mandelbaum, University of California Press, (CA).

Alkadry M.G. and M.T. Witt, 2009, “Abu Ghraib and the Normalization of Torture and Hate”, Public Integrity, pp. 135-153.

Amann D.M., 2005, "Abu Ghraib", *University of Pennsylvania Law Review* 153: 6, pp. 2085-2141.

Apel D., 2005, "Torture Culture: Lynching Photographs and the Images of Abu Ghraib", *Art Journal* 64: 2, pp. 88-100.

Bowden M., 2004, "Lessons of Abu Ghraib", *The Atlantic Monthly*, pp. 37-40.

Caton S.C., 2006, "Coetzee, Agamben, and the Passion of Abu Ghraib", *American Anthropologist* 108: 1, pp. 114-123.

Deleuze G. and F. Guattari, 2004, *Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia*, trans. R. Hurley, M. Seem and H. R. Lane, Continuum, London.

Mestrovic S.G., 2006, "Toxic Social Spill from Abu Ghraib", *Society*, pp. 5-12.

Mirzoeff N., 2006, "Invisible Empire: Visual Culture, Embodied Spectacle, and Abu Ghraib", *Radical History Review* 95, pp. 21-44.

Said E.W., 1995, *Orientalism: Western Conceptions of the Orient*, Penguin Group, London

Sengupta C., 2010, "When Soldiers become Killers", in *Gulf News*, 6 August 2010, <http://gulfnews.com/news/region/iraq/when-soldiers-become-killers-1.663394> (6 August 2010).

Shaheen J.G., 2008, *Hollywood's Verdict on Arabs after 9/11*, Olive Branch Press, Massachusetts.

Shaheen J.G., 2009, *Reel Bad Arabs: How Hollywood Villifies a People*, Olive Branch Press, Massachusetts.

Snow N.E., 2009, "How Ethical Theory can Improve Practice: Lessons from Abu Ghraib", *Ethic Theory Moral Prac* 12, pp. 555-568.

Tester K., 2005, "Reflections on the Abu Ghraib Photographs", *Journal of Human Rights*, pp. 137-143.

Young R.J.C., 1995, *Colonial Desire: Hybridity in Theory, Culture and Race*, Routledge (NY).

Zucchini D., 2012, "U.S. troops posed with body parts of Afghan bombers", <http://www.latimes.com/news/nationworld/nation/la-na-afghan-photos-0120418,0,6471010,full.story> (April 18, 2012)